

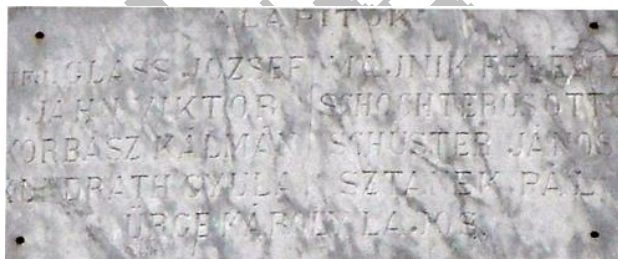
A XV. UTCAI SPORTTELEP ÉPÜLETE

Áll egy ház a XV utca és a XVII. utca között, amely Rákosliget egyik ikonikus épülete. Sok vihart megélt épület. Tekintsük át röviden történetét.

1896. december 12-én megalakult a Munkás-Otthon Szövetkezet a VII. kerületi Dob utca 52. szám alatti szabómunkás-körben. Az alapítók nem csak munkásházak felépítését döntötték el, hanem gondoltak a közterek és játszóterek megépítésére is. A típustervek alapján felépülő házak mellett sportcélú területről is gondoskodniuk kellett. Ehhez a 2880 négyszögöles területet a Munkás-Otthon Szövetkezet biztosította.

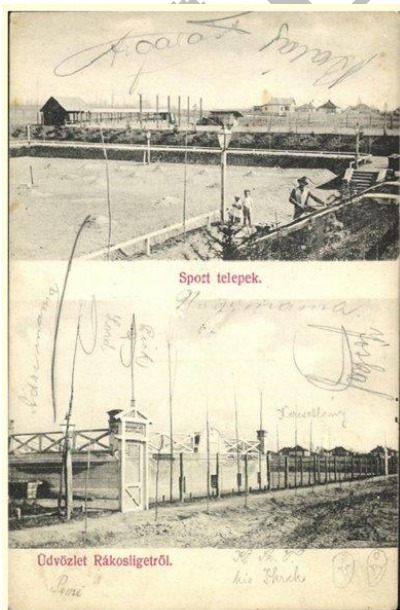
A RÁKOSLIGETI SPORT CLUB RT.

Hamarosan meg is alakult egy közösség a község lakóiból, akik vállalták, hogy létrehozzák a sporttelepet. Rákosliget lakosságának tíz vezető férfia elhatározta ugyanis, hogy Rákosligeti Sport-Klub néven a testedzés minden ágát művelő egyesületet alapít és különösen a fiatalság testi nevelésének előmozdítására megfelelő sporttelepet állít. Schuster János elnökgazgató, Schochterus Ottó és Jahn Viktor igazgatók, Majnik Ferenc főhadnagy, titkár, Kundráth Gyula, Üрге Károly, Sztanek Pál, Geyer H. Viktor, Glass József és Korbess Kálmán alapítók személyenként 1000 koronával járultak hozzá a sporttelep létesítéséhez, amelynek alaptőkéje a még befolyt adományokkal 12.000 koronára növekedett. A vállalkozás a Rákosligeti Sport Club R.t. nevet viselte.

Emléktábla az épület XV. utcai homlokzatán

A Rákosliget akkori határán épült sporttelep a vidéken szinte egyedülállóan modern volt. Célul tűzték ki, hogy a Rákosligeti Sport-Club, mint társadalmi testület, hivatva lesz a testnevelés ügyét a rákosligeti társadalomban népszerűvé tenni. Hogy a terv keresztülvitele milyen lelkesedést keltett, bizonyítja, hogy Majnik Ferenc főhadnagy önzetlenül fölajánlva szolgálatait, Rákosligeten körülbelül száz főnyi ifjúsági századot képezett ki a katonai gyakorlatokra. Burger Ferenc tornatanító pedig a „leánykákka” kedveltette meg a testgyakorlást. A sporttelep fejlesztésére még Marta György, Bíró Ferenc, Kovács Elek, Rác Mihály dr., Virter János és neje, Kovácsovics János, Fuchs Ármin és Géza, Buda Jenő, Leiterek Lujza, Noszkó István evangélikus lelkész áldozott tekintélyes összegeket.

Első lépésként Sztanek Pál tervei alapján sikerült is felépíteni egy kastélyszerű épületet, amely ekkor még földszintes volt, benne egy szép nagy teremmel, továbbá kialakítottak egy

kuglizót, tekepályát, amely ebben az időben igen népszerű sportnak számított, és hogy a vendégek gyomráról is gondoskodjanak, létesült egy büfé és étterem is. Jó sört mértek itt, hiszen a lakosság egy jelentős része Kőbányán a Dreher sörgyárban kapott munkát.

Ahogy teltek-múltak az évek a lakosság lassan kicserélődött. A munkások, mivel nem tudták fizetni a házrészleteket, lassan eladták, elárverezték házaikat. a munkások helyére szép lassan a középosztály, elsősorban városi tisztviselők, főleg állami alkalmazottak telepedtek le. Ekkor kezdtek a típusházak helyett villákat építeni. Megváltoztak az igények a sportteleppel szemben is. Már nem a teke volt a legnépszerűbb sport, szórakozás ezekben a körökben, hanem a tenisz.

Ennek hatására alakították ki a XVII. utca felé eső gödörben a teniszpályákat. A lelátót a gödör oldalában alakították ki. Ekkor történt az épület bővítése is, mert emeletet húztak rá és színpadot alakítottak ki benne. A teniszpálya mivel beton alappal készült, télen korcsolyapályaként működhetett.

A fenntartás azonban többe került, mint amennyivel kalkuláltak. Erről már az 1908. évi zárszámadás is árulkodott:

A részvényeseknek azonban egyre nagyobb gondot jelentett az épület, a terület fenntartása. 1918-ra már olyan mértékűt öltött a társaság tartozása, hogy tovább már nem tudták a fenntartást vállalni. Nehéz döntést hoztak. A háború után egyre nagyobb fenyegetést jelentett a végrehajtás réme. El kellett adniuk az épületet.

IFJ. SCHMITT KÁROLY ROSSZ BEFEKTETÉSE. TÍZ ÉV HUZAVONA

Ekkor tűnt fel a színen ifj. Schmitt Károly cukrász, akinek édesapja a belvárosi Gerbeaud cukrásza volt. Tehetős ember volt, vagyonát Amerikában alapozza meg. Dolgozik New Yorkban, Pittsburghben és Chicagóban is. Az I. világháború kitörése előtt hazaköltözik, magával hozva a 12.000 dollár megtakarítását. Ekkor megnősül, apjától 10.000 Korona hozományt kap. Átveszi apja budapesti üzleteit. A háború kitörésekor bevonul. Felesége azonban egyedül nem tudja vezetni a cukrászdákat, kénytelen eladni azokat. De mi legyen a pénzzel? Be kell fektetni! Ekkor kapja az ötletet, hogy vegye meg a rákosligeti területet. Jó befektetésnek tűnik, tehát 160.000 Koronáért megveszi azt. Itt akart cukrászdát nyitni.

Az eladás ellen a Munkás-Otthon Szövetkezet hamarosan tiltakozást nyújtott be, mely szerint a Rákosligeti Sport Club a területet sportcélokra kapta, tehát nincs joguk eladni, elidegeníteni azt.

Sajnálatos módon azonban a Gödöllői Telekkönyvi Hivatal nyilvántartásában ez a bejegyzés nem szerepelt. Az adományozás során elfelejtették ezt bejegyeztetni, tehát a jogos tulajdonos mégiscsak ifj. Schmitt Károly lett.

1919 azonban nem kedvezett neki. Jött a kommunista diktatúra, a román megszállás. További viharfellegek gyűltek a megvásárolt ingatlan felett.

Kénytelen letenni eredeti tervéről, de az épület hasznosítása mindenképpen szükségessé vált. Ekkor Eisner rákosligeti vállalkozó öt évre bérbe veszi az épületet, megnyílik Rákosliget első mozija.

A Munkás-Otthon Szövetkezet nem nyugodott bele abba a ténybe, hogy valójában ők szűrték el az ajándékozás során a terület hasznosítására vonatkozó elképzeléseiket. Feltehetőleg kapcsolataik

révén fordultak az Országos Földbirtokrendező Bíróság¹ (OFB) felé, hogy rajtuk keresztül kerüljön vissza, adják vissza sportrendeltetésének a területet. Ez nem túl elegáns megoldásnak tűnik, különösen annak fényében, hogy a községre ez olyan mértékű terhet jelentett volna, amit már nem bírtak volna el. Ekkor kapták meg a temető területét is az OFB-től. Hatalmas bankkölcsönt vettek fel, de ez sem volt elég és a tartozások hatalmas kamatai szinte lehetetlenné teszik a kiegyensúlyozott gazdálkodást. (Az itt lakók, mivel döntően Budapesten dolgoztak, ott is adóztak, bevételhez csak a helyi vállalkozók befizetéséből jutottak.) Ráadásul a község másik sportklubja a Rákosligeti Atlétikai Klub vezetősége is úgy nyilatkozott, hogy „*Minek nekünk ez a terület? Az ára 40.000 pengő- és a kamatok meg fogják enni bennünket. Ez nem is alkalmas sporttelepre.*”² Ekkor már 1924-et írunk.

Ifj. Schmitt amikor megtudta, hogy a tulajdonát a földreform fenyegeti, tárgyalásokat kezdett annak hasznosításának lehetőségéről. Így kerül szóba egy dobozgyár idetelepítése, melyet a főszolgabíró elutasított azzal, hogy belterületről lévén szó a tevékenység zavarná az itt lakók nyugalmaát.

Egy másik befektető szanatóriumot akart nyitni az erre alkalmasnak talált épületben, de ez is meghiúsult.

1925-ben az OFB a megváltást elrendelte, és a területet Rákosliget község birtokába adta sportpálya céljára.

Ezek után az épület üresen áll, a területet pedig mezőgazdasági célra hasznosítják. Állítólag a szomszédok kecskéi legeltek ezen a területen.

Az ügy 1928-ra eljutott egészen a felsőházig, ahol Hadik János felsőházi képviselő is szóvá tette az esetet. Az OFB tévedései ellenére fenntartotta döntését, azt vissza nem vonta.

1934-re zárult le a vita. A terület tehát a községé lett, ifj. Schmitt Károly pedig tönkrement rossz befektetése(?) miatt.

¹ Országos Földbirtokrendező Bíróságot az 1920. évi XXXVI. törvénycikk hívta életre. a törvénynek az volt a célja, hogy a magyar földbirtok megoszlását helyesebbé tegye. Ezért ez a törvény a lehetőséghez képest előmozdítani kívánta a földszerzést főleg azok részére, akik a föld gondos és szorgalmas művelésére képesek is és hajlandók is, de eddigi viszonyaik között önhibájukon kívül földhöz nem juthattak. Az államot földbirtokpolitikai célokra minden mezőgazdasági ingatlan elidegenítése esetében ennél a törvénynél fogva elővásárlási jog illette meg. Ezt a jogát azonban korlátozta több esetben is, mint pl. akkor is, ha az ingatlan község (város) belterületén feküdt. Jelen történetünkben ezt a szabályt hágtá át a bíróság.

² Magyarország 1928. július 1. 7. oldal

1954-BEN LÉTREHOZTÁK A SOLIDARITÁS HÁZIIPARI SZÖVETKEZETET.

A szövetkezet 1954-ben alakult azzal a céllal, hogy a világi szolgálatba át nem vett szerzetesnőknek és szerzeteseknek kereseti lehetőséget biztosítson, valamint a hivatásukból elmozdított szerzetesek ne árasszák el a népgazdaság különböző ágait. Budapesten 13 telephelyük volt, melyből az egyiket a Sport Club épületében rendezték be.

A szövetkezet termelési tevékenysége:
női fehérnemű, kötöttáru, egyházi ruhák készítése,
export gyermekruha,
export bőrkesztyű saját és más szövetkezet részére,
exportáruk csomagolása.

A tagok napi kilenc órát dolgoztak rendkívül alacsony munkabérért, és még ezt is úgy kellett kiharcolni az eredeti állami elképzelés szerinti megalázóan kevés díj helyett. 1956 változást hozott a szövetkezet életében is: az állam felmondott minden korábbi kereskedelmi szerződést, amelynek

értelmében kis szériában nyugati exportra termeltek minőségi árut. Ezek után a Szovjetunióba szállított nagyszériás tömegárut kezdtek gyártani. Ezt a munkát – a korábbival ellentétben – a megrendelő részéről jóval alacsonyabb szintű követelmények határozták meg. Ugyanakkor a szerzetesek ettől függetlenül mindig színvonalas munkát igyekeztek végezni. Emellett ettől fogva civileket is alkalmaztak a szövetkezetben, sőt az évtizedek múltával a szerzetesek és világiak aránya megfordult, s a nyolcvanas évek vége felé, amikor a szövetkezet megszűnt, már nem dolgoztak benne egyháziak.³

GÓZON GYULA KAMARASZÍNHÁZ

A rendszerváltozás eredményeképpen megszűnt a Solidaritas rákosligeti telephelye is. Az épület sokáig üresen állt, az általános iskola használta tornateremként a földszinti részt, amikor is helyi kezdeményezésre színház kialakításába kezdtek.

2000-ben a tulajdonos önkormányzat szükségét érezte az épület hasznosításának, mert annak állapota egyre romlott.

Pályázatot írtak ki az az épület bérbeadására. Érdeklődő nem volt, pályázat nem érkezett a kiírásra.

Szabó Ágnes a Ketrec Galéria Művészeti Bt. producerével és a Rákosmente Jövőjéért Egyesülettel kezdtek tárgyalni az épület kulturális hasznosítása érdekében. Az utóbbi egyesületet kerületi nagyvállalkozók hozták létre. A tárgyalásokba bevonták a Csekovszky Árpád Művelődési Ház igazgatóját Prém Jánost és dr. Dombóvári Csabát mint a városrész önkormányzati képviselőjét.

Ekkor kapott otthont az épületben a Rákosi Szidi Színház, amely szoros kapcsolatban állt a Ketrec Galériával. A fellépéseknek kiszemelt helyszínhez anyagilag is hozzájárultak. ezért aztán 2000 novemberében a Képviselő-testület úgy döntött, hogy a pályázat sikertelensége miatt a Ketrec Művészeti Galéria Bt.-nek adja színház működtetése céljából, melyhez anyagilag is hozzájárult. Újra színház működött Rákosligeten.

Az ingyenes használatot először 10 évre kapták, melyet aztán meghosszabbítottak. A Ketrec Művészeti Bt. is nevet váltott, illetve Gózon Gyula Kamaraszínház Alapítvány néven teljes egészében önállóan működtette a színházat 2003-tól.

2021-ben járt le az ingyenes használat legutolsó meghosszabbítása. Ekkor azonban lehetőség nyílt színházfelújítási pályázatra, melyet a működtető alapítvány sikeresen meg is nyert.

2011-ben „még az önkormányzat tulajdona, a Gózon Gyula Kamaraszínház Alapítvány térítésmentesen használhatja, erejéhez mérten karban tartja és színházat üzemeltet benne.” – állapította meg az Önkormányzat megbízásából készült Értékvédelmi Kataszter.

A felmérés az alábbi módon írja le az akkori állapotát:

„Az utcával párhuzamos hossz tengelyű épület kéttraktusos alaprajzi rendszerű: az utca felőli oldalon, a földszinten – amelynek padlószintje az utca járószintje alatt található – a pillérekkel alátámasztott társalgó terül el, fölötte pedig a lapos dongaboltozattal fedett színházterem helyezkedik el, a színpad az épület ÉNy-i részén van kialakítva. Az udvari traktus háromszintes: az alsó két szint tulajdonképpen közlekedő, míg a legfelső szinten irodák vannak. Az egyes szinteket az épület DK-i részén, illetőleg az udvari traktus közepén elhelyezett közlekedőn át lehet megközelíteni.

³ Szigeti László: Mégis együtt lehettünk. Új Ember

A tagolatlan tömegű, „dobozszerű”, és kontyolt nyeregtetővel fedett épület főhomlokzata a középrizalittal, és az egykori főbejárat előtt melhédés lépcsővel, fölül pedig bábos attikafallal kibangsúlyozott 8 (3+3+2) tengelyes utcai homlokzat. Az erőteljes párkánnyal lezárt lábazati zónában a társalgó megvilágítására szolgáló ablakok helyezkednek el. Az ablakok az épületen körbefutó könnyöklopárkányra ülnek fel. A középrizalitban elhelyezkedő, és a váll magasságában párkánnyal összekapcsolt, a felső részen pedig keretezett nyílások – ajtó és ablakok – csúcsíves lezárásúak, fölöttük téglalap alakú, keretezett konzoldíszes faltükrökkel. A széleken elhelyezkedő szegmentíves lezárású, fölül konzolos alátámasztású kerettel díszített ablakok barokkos jellegű faltükrőben helyezkednek el.

Az épület főbejárata az íves oromzattal lezárt DK-i homlokzaton nyílik. Az újabb kialakítású előtetős bejárat fölött, a széleken egy-egy könnyöklopárkányra ültetett és faltükrőben elhelyezkedő szegmentívvel lezárt, fölül keretezett ablak, fölöttük pedig egy-egy szintén keretezett, kisméretű ablak található. A bejárat fölött kovácsoltvas erkélyes vaknyílás, az erkélyen Gózon Gyula egészalakos bronzszobor, melyet Babusa János készített és 2005-ben állítatott fel a Gózon Gyula Kamaraszínház Alapítvány. (www.budapestgaleria.hu) Az udvari homlokzat építészeti kialakítását alapvetően az aszimmetrikusan elrendezett, nagyjából keretezett nyílások határozzák meg.”

Látványterv 2020.

2020-ban hatalmas rekonstrukció vette kezdetét, amely még ma is tart. Megújul teljes mértékben az épület, modern peremvárosi színházzá alakul.

Forrásanyag:

1. Lévai Jenő újságíró a Magyarország lapban megjelent írásai
2. Szigeti László: Mégis együtt lehettünk. Új Ember
3. Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítótér gyűjteménye (képeslapok)
4. Budapest Főváros XVII. Kerület Rákosmente Önkormányzata határozatai
5. Településépítészeti Kataszter. Budapest, 2011. Budapest Főváros XVII. Kerület Rákosmente Önkormányzata Főépítész.

RÁKOSMENTE